

Juleplatten historie af Kaare Bing

I 1799 gik en ung mand over den dansk-tyske grænse. Han var 22 år og havde antagelig i sin hjemby Amsterdam hørt om landet mod nord med byen Fredericia, der skulle være en fristad, hvor jøder, huguenotter og andet skarnsfolk kunne få lov at bo og arbejde – og dyrke deres religion. Og da han var jøde og kom fra ghettotilstande og i øvrigt var en stræbsom ung mand med visse idealer, som han gerne ville levendegøre – ja, så tog han chancen og vandrede mod den forjættede stad i det ukendte land, Danmark.

I 1895 sendte hans barnebarn, der da var 47 år, fra sin fabrik en vare på gaden, som absolut ikke var møntet på hans eventuelle jødiske trosfæller: nemlig den første danske juleplatte, som blev modtaget med så stor begejstring af danskere med julekultur, at den derefter blev en fast årlig produktion fra fabrikken Bing & Grøndahl og i år runder sin platte nr.110. Først i 1908 kom Den Kongelige Porcelænsfabrik med sin første juleplatte.

Hvad er det for en integrations- eller assimilationsproces, der har fundet sted fra en ung mand på 22 med bare næver til verdensomspændende dansk vare med jødisk oprindelse? Thi den unge mand hed Bing,

Heimann Jacob Bing, og idémændene til den første platte var Harald Bing, fabrikkens enedirektør fra 1885 til hans død 1924.

Heimann Jacob Bings første handling var at rette sit navn til Herman – Heimann har nok syntes ham lidt fremmed i de danske ører, han fra nu af skulle lytte med. En lille ting – men måske udtryk for en drift hen i mod at blive medborger i det nye land. En trang, som var levende i mange af den tids jødiske slægter, der i dag er ikke bare integreret, men i mange tilfælde assimileret i det danske samfund.

Ifølge gamle tekster har Herman Jakob Bing givet sig ud for at være kattuntrykker, hvilket skulle øge mulighederne for at få lov til at blive i landet, men hans hu gik i anden retning: han kom sig til Roskilde og blev huslærer hos en af digteren Meir Goldschmidts bedsteforældre. At han øjensynlig havde pædagogiske lyster og antagelig også evner, viser hans næste skridt, som førte ham til København. Her startede han – sammen med svogeren Levin Isaac Kalisch – Bing & Kalisch's Institut for Jødisk Ungdom – en skole, der skulle hjælpe jødisk ungdom ind i det danske samfund – lære dem hvad Danmark stod for, hvilken historie dette land havde, samt undervisning i alle de andre mange fag, som de

forhåndenværende rabbinere ikke havde muligheder for at videregive til børnene.

Et mageløst initiativ, ikke alene det at de startede en skole, men at dens mål skulle være at hjælpe den tids fremmede ind i samfundet, gøre dem til en del af det. Det var en betalingskole – der var ikke midler at hente udefra, så det var kun de mere etablerede jødiske familier, der kunne nyde godt af den.

Bing var 27, år da han startede i 1803, og han fortsatte i 17 år, da konkurrencen fra en nystiftet drengeskole og pigeskole (Carolineskolen) med støtte af Mendel Levin Nathansons midler og netværk blev for stor – specielt da de sidstnævnte skoler var uden betaling. Dertil kom at Bing & Kalischs skole ikke længere kunne brødføde to familier – og så overlod Bing en videreførelse til Kalisch.

Skolen nød stor bevågenhed: Statsminister Kaas meddelte Bing, at han ville bede majestæten om at tildele Bing et ridderkors for indsatsen, men Bing mente, at et kors på hans bryst ville falde hans ortodokse forældre tungt at se på, så han spurgte, om han ikke i stedet kunne få tilladelse til at åbne en papirhandel, selvom han som jøde ikke kunne blive medlem af lauget. Respekt for fædrenes tro, men med øjnene rettet ind på fremtidens muligheder.

Dette skete i den tid, der ellers ikke var alt for fremmedvenlig – omtrent samtidig med de to jøde-fejder, der hærgede landet: Den korporlige og den litterære. Regeringen (kongemagten) gjorde hvad den kunne for at slå urolighederne ned, men ligefrem at give en førstegenerationsindvandrer et ridderkors! Han fik sin kongelige tilladelse og startede sin papirhandel i Pilestræde, og dermed var det

første såkorn til Bing & Grøndahl lagt i rigtig god dansk jødisk jord.

Biskop Balle gav skolen dette skudsmål, før Bing forlod den:

... Idelig fandt jeg Aarsag, ej alene til at være fornøjet, men ogsaa til at lovprise den udviste Fremgang og Færdighed. Heller aldrig fik jeg noget at enten at se eller høre, som ej kunne bestaa med sand Moralitet og i Særdeleshed med den varmeste Kjærlighed til Konge og Fædreland.

Det er nærliggende at tro, at den konfliktminimale – ja, lade os sige positive – udvikling, som det jødiske mindretal viste i det kommende århundrede, er et resultat af disse skolers etablering. Man hjalp en ungdom videre. Vel var der ikke så mange indvandrere som i dag, men den tid taget i betragtning med Københavns bombardement, Slaget på Rheden og Bankerotten må skoleinitiativet stå som noget ganske imponerende. Specielt når man tænker på, hvad der præsteres indenfor indvandrer-skolearbejde i et velfungerende samfund, som Dagens, som oven i købet regnes for at være et meget velhavende samfund!

Hermann Jacob Bing døde i 1844 og efterlod disse ord, der viser ham som moderat-ortodoks jøde:

Hverken Moder eller nogen af Eder skal – som det hedder – Chriereisen; thi det holder jeg for Synd

Han ønskede altså ikke, at hans efterladte - efter gammel jødisk skik - som tegn på deres sorg, skulle rive deres klæder itu. Til sine to sønner, Meyer Herman og Jacob Hermann, skrev han:

Ej heller skulle I mine Sønner undlade at lade Eders Skæg rage i de 30 Dage, men som

sædvanlig efter de 7 Dage rasere, ogsaa inden den Tid, hvis I mine Sønner ønsker det. Skønt jeg er medlem af det nye Begravelsesselskab saa ønsker jeg at der ved min Jordefærd iagttages de jødiske Ceremonier; thi jeg ønsker ikke at fortørne de Gamle.

Igen denne respekt for de gamle, men med fornemmelse for, at næste generation nok kommer til at gå videre i bestræbelserne for at være tættere på det omliggende samfund.

Meyer blev født i 1807 og Jacob i 1811, begge 2. generationsindvandrere, begge gift med to gange frøkener Simonsen, søstre, begge par bosat i Pilestræde i samme opgang med et nært familieliv, brødre og søstre med koner, mænd og børn. Meyer var den temperamentsfulde, ivrige, foretagsomme, aldrig-i-ro mand, Jacob den stille, lyriske, kreative. Meyer var manden, der fik ideen til et Tivoli i København, det var Carstensen, der løb af med virkeliggørelsen og evighedens berømmelse. Han var medlem af Mosaisk Troessamfunds repræsentantskab og Jacob var formand for samme, men det satte ifølge Jacobs søn, Harald, ikke spor på de familie-fredagsaftener, de holdt. Harald så dem nok som en videreførelse af de gamles sabbataften-tradition, men for ham nu uden erindring om noget religiøst indhold. Meyer blev formand for Den danske Ballets Private Pensionsfond og for Pensions- og Understøttelses-foreningen for danske bildende kunstnere og deres efterladte.

Denne interesse for det omstående danske samfund giver sig udtryk i de mennesker, der mødtes på brødrenes fælles landsted "Strandlyst" i Skovshoved. På de mange store fester sås datidens ministre, forretningsmænd og kunstnere i skøn forening, jøder og ikke-jøder i smuk blanding. Blandt dem August

Bournonville, brødrenes fælles ven, der øjensynlig gav dem interesse for den ovenfor nævnte danske ballet. Ellers var det politik, kunst og kultur, der bandt disse aftener sammen. Årene fra treårskrigen 1849-50 frem til 1864 gav næring til megen meningsudveksling om det nære samfund og kaldte på patriotismen. Fædrelandskærligheden lå dybt i dem alle. Også for 2. generationerne – for dem var Danmarks det land, man var født i, selv om barndomshjemmenes kultur må have sat spor af det land, forældrene kom fra. Og så var der jo ikke et land i mellemøsten, der tiltrak opmærksomheden. Vel, selv om jødeulysten lå i det danske samfund, så havde man ikke 2. verdenskrigs smertefulde erfaringen med i bagagen. Landet og tiden var det og den, de levede i.

I 1845 – året efter faderens død - gjorde brødrene et stort spring: de flyttede over på den anden side af gaden, byggede tidens første "stormagasin", som Harald Bing kalder det i sine erindringer. En hjørnebygning Pilestræde/Kronprinsensgade, der af Poul Borchsenius i "Historien om jøderne i Danmark" skildres således:

Den ny og moderne butik var en seværdighed, som folket flokkedes om at betragte. Kong Chr. 8 bærede dem med sit besøg. Her var noget København aldrig havde set før, en lang række lavt siddende vinduer, let overskuelige med udstillinger af kobberstik, kunstindustri, papir og bogartikler, her var bogforlag, hvor for eksempel H.P. Holsts "Den lille Hornblæser" udkom, senere også billedforlag... under treårskrigen samledes således officerer på orlov i de smukke saloner. Butikken blev et centrum i hovedstadens liv

Brdr. Bing var blevet garanti for fremdrift og

stabilitet, hvilket lokkede byens virksomheder til etableringen. Kammerherre Berling forsøgte således at gøre brødrene interesserede i en overtagelse af det kendte bogtrykkeri med tilhørende avis, men de turde ikke, da de ikke var sikre på at de privilegier, der fulgte den daværende ejer, ville gå over til dem. Stentrykker Ferslew fik et samarbejde i stand, således at virksomheden Bing & Ferslews litografiske Etablissement opstod. Brdr. Bing blev også inddraget i rederivirksomhed samt i oprettelsen af Christianhavns Dampmølle. Oehenschläger og Johan Ludvig Heiberg mødte frem og beså og lod sig bese. Blandt dem, der meldte sig med gode forslag var også Frederik Christian Grøndahl, "Figur-mageren" fra Den Kongelige Porcelænsfabrik i Købmagergade. Han var blevet træt af det statslige arbejdstempo og idéfattigdom i Den Kongelige og gik til Brødrene for at foreslå dem det, der i løbet af få år skulle blive Bing & Grøndahl.

Fabrikken åbnede i 1853 – allerede i 1856 døde den unge Grøndahl, hvilket var katastrofalt i den vanskelige indkørfase, men den yngste af Brødrene, Jacob, kørte fabrikken videre, og det blev to af hans sønner, der skulle føre fabrikken frem til det internationale niveau, den havnede på – før den døde. Det var Ludvig Carl og Harald. Livet på fabrikken fortæller meget om det trin i integrationen, familien var kommet på: Harald Bing skildrer i sine erindringer de årlige skovture:

Så var der årlige skovture, hvor sangerne underholdt deres kammerater fra årle morgen til sent i kvæld. På disse der foretoges på åbne Holstenvogne var de gamle chefer (Meyer og Jacob, KB) ikke med; de veg pladsen ved denne lejlighed for deres to efterfølgere (Ludvig og Harald), de unge Bing'er. Det gik over mark og skov i fornøjelig samvær.

Første bedested var Emilie Kilde, der sang man en medbragt sang til "Vandets Pris" og tog hul på den første ligeledes medbragte Otting øl. Turen endte om aftenen med et glas punch ved et skovløberhus ved Charlottenlund.

Begrebet Brdr. Bing eller Bing & Søn, som jo var grundlaget for Bing & Grøndahl, må have stået stærkt i den danske bevidsthed. Det forstår man, når man ser Pietro Krohns illustrationer til de første udgaver af "Peters Jul", hvor den første sides øverste højre hjørne viser et kræmmerhus med påtegningen "Bing & søn". Tegningerne i bogen skal minde læseren om det, man forbinder med den danske jul – som teksten af J. Krohn gør – så det kan ikke kun være, fordi Pietro Krohn en overgang var kunstnerisk leder ved Bing & Grøndahl, at han gav familien Bing det lille klap med kræmmerhuset. Læseren skulle nikke genkendende: *Ja, det er sandt – vi må huske juletræspsynten – lad os gå til Bings!*

Bagateller måske i en udviklingsproces, men en markant markering af den placering uden for det jødiske samfund, som Bingerne havde skaffet sig – samtidig med at også de to unge brødre må have været medlemmer af Det Mosaiske Troessamfund. De ligger i hvert fald begge begravet på de jødiske begravelsespladser i henholdsvis Møllegade og i Valby.

En gang om året blev der holdt familiefest på fabrikken:

. . . I stride strømme flød naturligvis veltalenheden, og festsange var der aldrig mangel på: "for Brødrene Bing", "for fabrikken", "for Danmark", "Kvindens skål": "for hver en alder er der lagt/ i Kvindens kærlighed en magt". Når derefter kvartetsangerne tog fat, blev der andægtig stilhed i salen; navnlig i det øjeblik, da kvartetsens 1ste tenor, Peter Holm,

med sin kønne lyse stemme intonerede
H.P.Holsts: "Du er rig, du er dejlig o Syd, var det
som en art gudstjeneste. Længe før man var
nået til disse strofer: "lad mig vie min kraft dig
som mand – lad mig håbe i tiden at flette - blot
et blad, som man ej vil forgætte – i din krans, o!
mit Fædreland" – rullede tårerne ned ad M. H.
Bings kinder.

De sidste ord bør man nok mærke sig - igen
Fædrelandskærligheden, kærligheden til det
samfund var født i, og som var drivkraften i
deres virke.

Harald Bing, der nedfældede disse linier, var
som nævnt nummer to i en søskendeflok på fire.
De fire søskendes fornavne viser en drejning i
navnetraditionerne: Ludvig, Harald, Emma og
Anton peger ikke meget hen imod en jødisk arv,
men snarere mod en fremtid i et dansk
samfund.

Det blev altså Ludvig og Harald, der skulle
videreføre fabrikken. Ludvig nåede ikke at gøre
sig bemærket for eftertiden, selv om hans
indsats de første år efter de to brødres
overtagelse af fabrikken var stor - han døde i
1885, 38 år gammel, af et hjertestop
efterladende sig hustru og tre mindreårige børn.

Og så blev det Harald, der kørte Bing &
Grøndahl – først uden Grøndahl og så uden
Ludvig.

Harald blev en mægtig mand inden for den
københavnske kunstindustriverden. Han blev
formand for Tivolis bestyrelse, for
Kunstindustrimuseet, Borgerrepræsentant og
formand for Industri-foreningen.

Den ydre form og sproget fik han hjemmefra,
som det fortæltes:

*Haralds moder sørgede for, at deres tale blev
som Det Kongelige Theaters daværende*

*fornemste skuespilleres sprog. Betegnende er en
udtalelse af Kronprins Frederik (senere Fr. VII):
Direktør Harald Bing har manerer som vi næsten
misunder ham ved hoffet.*

Selv lærte Harald Bing af sine forældre. . . at
man skal elske sit fædreland og gøre sit navn
ære.

Det var som nævnt Harald Bing, der fik idéen
med juleplatterne. Om han tænkte i økonomi
eller om han så nogle muligheder for at brede
dette fædreland ud i billeder til dem, der ikke
havde råd til at købe de overdådige dekorerede
vaser, urner og stel med historiske motiver,
vides ikke. Men i sin store omgangskreds blandt
byens borgerlige spidser, havde han erfaret, at
der herskede en lang dansk tradition med at
herskabet ved juletider gav de tjenende,
tyendet, en skål, platte, med forskelligt til at
hygge sig med på de små kamre. Når platterne
var tømt, gemte modtagerne dem – hængte
dem op eller stillede dem på kommoden.
Han gav ordre til en prøveproduktion af en
platte, og han gav den da 30-årige svenske
maler Franz August Hallin opgaven at udsmykke
den.

Hallin valgte den københavnske skyline – byens

mange særprægede tårne, set gennem et køjelignende vindue med isblomster. Udsigten var oppe fra Frederiksberg Slot i Frederiksberg Have, hvorfra man kan se ud over byen.

I motivvalget lå der nok dels ønsket om at give platten et udseende, som kunne placere den – og dermed fabrikken - som et genkendeligt dansk billede, Københavns tårne – dels et sentimentalt tilbageblik til den barndom og ungdom, der blev tilbragt i den kongelige have, der lå tæt på B&Gs nyopførte fabriksbygning. Den første platte blev produceret i 400 eksemplarer, støbeformen destrueredes, hvad de stadigvæk bliver af hensyn til samlingernes troværdighed og dermed værdi.

Kendetegnende for de første 100 platter er, at de beskæftiger sig med dansk kulturjul – ikke den kristne jul, ikke et Jesusbarn - kun to heste, der spiser af en krybbe. Det er snelandskaber med kirkesøgende julegæster, spurve på neg, et rådyr og en hare, historiske bygninger – kun enkelte med udspring i selve årstallet: 1944 med Sorgenfri slot i ensom sne – det var det år, Chr. X blev interneret på slottet. Eller Lillebæltsbroens indvielse og ankeret ved Nyhavn i 1946.

Lader man alle 100 platter passere revu tegner der sig ikke noget billede af et århundrede i Danmark. Det er det uforanderlige Juledanmark, som indvandrerens barnebarn startede skildringen af.

Bragt som kronik i POLITIKEN 22. december 2004